

⁸ Про нотаріат : Закон України від 2 вересня 1993 р. № 3425-XII : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

⁹ Там само.

¹⁰ Про впорядкування справляння плати за вчинення нотаріальних дій : Указ Президента України від 10 липня 1998 р. № 762/98 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/762/98>

¹¹ Про державне мито : декрет Кабінету Міністрів України від 21 січня 1993 р. № 7-93 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/7-93>

¹² Про аграрні розписки : Закон України від 6 листопада 2012 р. № 5479-VI : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5479-17>

¹³ Там само.

¹⁴ Там само.

¹⁵ Там само.

¹⁶ Там само.

¹⁷ Там само.

¹⁸ Там само.

¹⁹ Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3480-IV : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>

²⁰ Про обіг векселів в Україні : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2374-III : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2374-14>

²¹ Там само.

²² Конвенція, якою запроваджено Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі від 7 червня 1930 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_009

²³ Там само.

²⁴ Там само.

²⁵ Про обіг векселів в Україні : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2374-III : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2374-14>

Резюме

Лаврінченко І. А., Панченко І. М. Аграрна розписка та вексель: форми кредитування агробізнесу.

У статті досліджуються особливості механізму використання аграрної розписки як окремого виду товаророзпорядчого цінного паперу та векселя як форми кредитування агробізнесу. Здійснюється їх компаративний аналіз з метою виявлення сутнісних спільних та відмінних рис.

Ключові слова: аграрна розписка, вексель, кредитування.

Резюме

Лаврінченко И. А., Панченко И. Н. Аграрная расписка и вексель: формы кредитования агробизнеса.

В статье исследуются особенности механизма использования аграрной расписки как отдельного вида товарораспорядительной ценной бумаги и векселя как формы кредитования агробизнеса. Осуществляется их компаративный анализ с целью выявления существенных общих и отличительных черт.

Ключевые слова: аграрная расписка, вексель, кредитование.

Summary

Lavrinenko I., Panchenko I. Agrarian receipt and bill: forms of crediting of agribusiness.

There are special aspects of the arrangement of usage of the agrarian receipt as separate type of valuable security controlling disposition of the goods and the bill as forms of crediting of agribusiness, which are under investigation in the article. It is carried out their comparative analysis with intent of identification of essential features common and distinctive.

Key words: agrarian receipt, bill, crediting.

УДК 349.415 (477)

О. О. РОДІК

Оксана Олегівна Родік, аспірантка Академії праці, соціальних відносин і туризму

ПРАВОВА ОХОРОНА ҐРУНТІВ У ДОКТРИНІ ЗЕМЕЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

З моменту проголошення незалежності Україна стала на шлях побудови самостійної правової системи. Саме цей важливий крок в українському державотворенні викликав процес реформування в усіх сферах життєдіяльності. Не були винятком земельно-правові відносини, які містили фундаментальні перетворення, що призвели до побудови нового земельного ладу в Україні. Трансформаційні процеси, які відбувалися в державі, активізували в доктрині земельного права наукові дослідження щодо забезпечення охорони природних

ресурсів та їх використання. Зокрема, дослідження змісту охорони ґрунтів. Але, на жаль, до ґрунтового покриву давно ніхто не ставиться як до найціннішого скарбу, як основного національного багатства Українського народу, що перебуває під особливою охороною держави. Ґрунт завдяки свої основній властивості – родючості перетворився на засіб швидкого збагачення, про майбутню долю якого думають дедалі менше. Як наслідок, проблема правового збереження родючості ґрунтів стає з кожним роком все гострішою.

За 25 років державної і національної незалежності проведені наукові дослідження щодо правової охорони ґрунтів, за винятком окремих праць, характеризуються науковою обмеженістю, стереотипністю та традиційністю аналізу правових норм. Відбувається констатація факту наявності норми у відповідному законодавчому акті без її глибокого осмислення та аналізу. Адже правова думка має формуватись з огляду на тенденції і явища, які відбуваються у нашій країні, пов'язані з переходом до ринкової економіки, встановленням приватної власності на землю, проведенням децентралізації влади, реалізацією курсу на європейську інтеграцію, незавершеністю земельної та аграрної реформи, веденням неоголошеної війни з Російською Федерацією на сході України.

З точки зору системно-структурного та логічного підходу до наукового пізнання будь-яких правових явищ не можна обмежуватися науковим і законодавчим тлумаченням лише окремих положень без врахування комплексу всіх об'єктивних факторів і суб'єктивних передумов, на основі яких сформульовано і закріплено у нормах правові ідеї¹. Тому для формування повноцінної наукової думки щодо правової охорони, використання та відтворення ґрунтового покриву неможливо не врахувати конституційні засади, особливо ст.ст. 13 і 14 Основного Закону, що стосується права власності на землю, які визначені предметом наукового пошуку у монографіях, В. К. Гуревського², О. А. Вівчаренка³, В. В. Носіка⁴, у кандидатських дисертаціях Л. П. Заставської⁵, В. П. Яницького⁶, І. В. Мироненка⁷, О. І. Настіної⁸, Д. В. Бусуйок⁹, О. Г. Бондаря¹⁰, А. В. Луначенко¹¹, К. О. Дремлюги¹², у дослідженні В. І. Андрейцева¹³, В. Л. Мунтяна¹⁴, П. Ф. Кулинич¹⁵. Право власності на землю та її охорона для українського суспільства у всі часи було і залишаються одним із найбільш гострих та суперечливих питань його розвитку. Адже здійснюючи права власника на землю від імені Українського народу, органи державної влади та місцевого самоврядування одночасного зобов'язані також забезпечувати охорону землі, зокрема ґрунтів, як основного національного багатства. Серед великої кількості вчених-правознавців лише В. В. Носік та В. І. Андрейцев досліджували питання охорони землі в контексті основного національного багатства. В. І. Андрейцев розкриває екологічну складову особливої державно-правової охорони землі (ґрунтів). В. В. Носік з цього приводу зазначає, що доцільність та необхідність такого припису у Конституції України базується на сучасному науковому сприйнятті землі в системному зв'язку: земля – людина – суспільство – природа¹⁶, де земля з її верхнім ґрунтовым покривом є основним національним багатством, яка продукує продовольство і сільськогосподарську сировину, що, як наслідок, є економічним рушієм розвитку держави.

З приводу проголошення землі та інших природних ресурсів основним національним багатством цікавою є думка П. Ф. Кулинич, що у своїй статті «Охорона землі як основного національного багатства: конституційні аспекти»¹⁷ наголошує на доцільності розглядати категорії «надбання народу», «спадщина народу» та «національне надбання» як ідентичні в контексті правового регулювання. Водночас поняття «національне багатство» ставить в один ряд з переліченими вище. Що, на наш погляд, недоречно, адже визначення понять «надбання» і «багатство» є різним за смисловим навантаженням.

Л. В. Ришкова у своєму дисертаційному дослідженні також оперує таким поняттям, як «національне надбання» – унікальний об'єкт, що не піддається відтворенню, втрата або руйнування якого матиме серйозні негативні наслідки для розвитку суспільства та науки¹⁸. Дає перелік об'єктів, що становить національне надбання при цьому не включає в даний перелік поняття «ґрунт», яке на конституційному рівні визнано національним багатством і в разі його втрати або руйнування Український народ, як основний власник земельних ресурсів, нестиме катастрофічні наслідки. Прикладом таких наслідків, з реалій життя, є незаконно відчужена Автономна Республіка Крим, яка мала безмежно цінні земельні ресурси, заповідні території, ґрунтові масиви. Ринкова вартість втраченої для України матеріально-сировинної бази у зв'язку з окупацією Криму, за підрахунками Міністерства екології і природних ресурсів України, становить 126,8 млрд гривень¹⁹. У Криму залишилося 821,8 тис. га, по той бік фронту в Донецькій області – близько мільйона, у Луганській – понад 160 тисяч га родючих чорноземів. За різними оцінками, щорічні втрати загальноукраїнського короваю у 2014–2015 рр. у середньому – 5–6 млн тонн збіжжя на суму 6–10 млрд гривень²⁰.

В. Д. Сидор, досліджуючи правовий режим земель в земельному законодавстві України, доречно зазначила, що він є практично не дослідженим, як основне національне багатство. Пояснюється вказане певною науковою обмеженістю підходів до аналізу відповідних правових явищ. Однак, зазначивши проблему, дослідниця не розкрила суті, в чому ж проявляється унікальність правового режиму земель як основного національного багатства, що на часі є доцільним. А натомість визначає сутність правового режиму земельного фонду як прагнення законодавця забезпечити раціональне використання та охорону земель, виходячи з уявлень про землю як про об'єкт нерухомості та природний об'єкт²¹.

На відміну від В. Д. Сидор, Д. В. Санніков у своєму науковому дослідженні спробував дати відповідь на питання, що саме слід вважати особливою охороною. Зокрема, він зазначав, що однією з особливостей охорони земель, в тому числі й ґрунтів, яка передбачена Конституцією України, цілком можливо вважати поєднання охоронюваних заходів, які одночасно мають земельно-правовий, еколого-правовий, природоресурсний та, в деяких випадках, цивільно-правовий характер. Саме єдність у застосуванні цих заходів при

здійсненні охорони ґрунтів в Україні й надає їй статусу особливої²². Однак така позиція є дещо суб'єктивною та спірною. Адже визначаючи статус «особливої охорони», не враховано, що ґрунти у їх природному стані є об'єктом найвищого національного багатства, що має належати на праві власності Українському народові, а відтак становить особливий об'єкт для підвищеного піклування, охорони та захисту нашою державою²³.

Щодо науковців, які визначають землю, в тому числі й ґрунт, власністю Українського народу можна виділити чотири напрями наукових досліджень. Перший напрям, земля – власність Українського народу виступає окремим правовим інститутом, який функціонує поряд з інститутом права державної, комунальної та приватної власності (В. В. Носік). До другого напрямку слід віднести авторів, які розвивають думку, земля-власність Українського народу, як правовий інститут, що функціонує поряд з інститутом права приватної власності на землю (О. Г. Бондар, А. М. Мірошниченко). Третій напрям підтримують науковці, які вважають, що земля є виключною власністю Українського народу (В. Л. Мунтян, О. А. Вівчаренко). Нарешті, четвертий напрям досліджень, на протиположності до попереднього, не виділяє окремого інституту власності Українського народу, а спрямований на виключення власності держави щодо ґрунтового покриву. Пояснюючи, що правовий статус Українського народу, як власника земельних ресурсів, доцільно кваліфікувати не як закріплення монополії власності на природні ресурси, їх належності одному суб'єктові, а як проголошення державою наміру встановити в інтересах Українського народу певні вимоги (обмеження) щодо набуття й реалізації права власності на землю та інші природні об'єкти фізичними і юридичними особами, органами місцевого самоврядування та органами державної влади (П. Ф. Кулинич).

Як бачимо з наведеного вище аналізу, правовий режим ґрунтового покриву до кінця не визначений як «основне», «національне» і «багатство», що свідчить про недостатньо високий рівень науково-методологічного розуміння та практичного застосування. Оскільки норми Конституції України є нормами прямої дії, які трансформовані у Земельний кодекс України, це зобов'язує дослідників розкрити сутність зазначеної норми та особливості її застосування у практиці реалізації земельно-правових норм, а отже, показати призначення й застосування саме у контексті бачення законодавця для типових ситуацій реального життя та правозастосовної практики²⁴. Поняття «ґрунт власність – Українського народу» залишається спірним і до кінця не визначеним питанням.

Україна має надзвичайно багатий земельно-ресурсний потенціал, який повинен бути надійно захищений правовим статусом основного національного багатства, що перебуває під особливою охороною держави²⁵. Особливо це стосується правового захисту сільськогосподарських земель. Адже на цих землях знаходиться найродючіший ґрунтовий покрив. Тому багато науковці розглядає ґрунт як складову земель сільськогосподарського призначення, зважаючи на те, що земля не може розглядатися окремо без поверхневого родючого шару. У рамках проблематики правової охорони ґрунтів окремі правознавці обрали об'єктом наукового аналізу питання правової охорони земель сільськогосподарського призначення²⁶, серед яких слід виділити Т. Г. Ковальчук²⁷, Н. С. Гавриш²⁸, Н. І. Титову²⁹, монографії В. К. Гуревського, П. Ф. Кулинича, В. В. Носіка, колективну монографію під редакцією В. І. Семчика³⁰, кандидатські дослідження С. І. Хом'яченка³¹, Т. К. Оверковської³², В. О. Ситніки³³, М. А. Дейнеги³⁴.

П. Ф. Кулинич слушно зауважує, що землі сільськогосподарського призначення без перебільшення можна вважати провідною категорією земель земельного фонду України. У монографії як важливий напрям виділяється правове забезпечення якості земель сільськогосподарського призначення через нормативне регулювання земельних відносин, об'єктом яких виступають ґрунти. Ґрунтовий покрив, тобто ґрунти у природному стані, розглядаються не лише як природний ресурс, елемент довкілля, екологічна система, що перебуває у численних зв'язках з іншими елементами довкілля, а як властивість, якісну характеристику земельної ділянки чи певної території. Зазначається, що в такому стані вони не можуть розглядатися як окремий самостійний об'єкт права приватної власності чи інших речових прав на землю. Однак вказується, що ґрунтовий покрив, його якісний стан має розглядатися відносно самостійним об'єктом прав і обов'язків суб'єктів сільськогосподарського землекористування щодо їх охорони й відтворення³⁵.

З цього приводу Н. С. Гавриш писала, «що охорона земель сільськогосподарського призначення охоплює і охорону земель в цілому, і охорону ґрунтів як найважливішого для сільськогосподарського виробництва елемента землі»³⁶. Зауважимо, що інтенсивне залучення земельних ресурсів у сільськогосподарське виробництво вимагає постійного вдосконалення їх правової охорони. У свою чергу, це зумовлює в земельному законодавстві і в юридичній літературі виділення ґрунтів як відносно самостійного об'єкта природи в самостійний об'єкт правової охорони.

Цікавою є думка, висловлена в колективній роботі під редакцією В. І. Семчика, в якій аналізується законодавство про охорону земель сільськогосподарського призначення. Виділяють п'ять об'єктів правової охорони сільськогосподарських земель. Це об'єкти, які характеризують їх кількість, екологічну безпеку сільськогосподарського землекористування, якість сільськогосподарської продукції, розвиток науково-технічного прогресу в землеробстві та якість сільськогосподарських угідь. Основним фактором, що визначає якість земель сільськогосподарського призначення, є наявність ґрунтового покриву (ґрунтів) та їх родючість. Україна володіє «контрольним пакетом» світових запасів чорноземних ґрунтів, які покривають 68 % території країни. Тому для забезпечення збереження родючих чорноземів, за словами В. І. Семчика, необхідною умовою є використання інноваційних правових підходів до вирішення суспільно значущої проблеми охорони і правильного, раціонального використання земель сільськогосподарського призначення. Пошук таких підходів, як вказує цей науковець, доцільно розпочати з формулювання принципово нових категорій земельного

права, які характеризують ті ознаки і характеристики земель, котрі ще не виявлені наукою земельного права чи не опрацьовані нею до рівня наукових постулатів, що є невід'ємною складовою догми земельного права України³⁷.

В. К. Гуревський поняття «ґрунти» також пов'язує з конкретною уявою про якість землі і здатність її використання в сільському господарстві. Уточнюючи, що головне при одержанні максимальної кількості сільськогосподарської продукції використання землі як унікального природного об'єкта було раціональним. При цьому деталізує, що проблема раціонального використання землі безпосередньо не зв'язана з формами власності на землю, адже даний обов'язок покладається на суб'єкта незалежно від того, носієм якого правового статусу він є щодо землі, яку використовує³⁸.

Раціональне використання родючих чорноземів підтримує і Т. Г. Ковальчук, розглядаючи правову охорону ґрунтового покриву на землях сільськогосподарського призначення через площину продовольчої проблеми, виробництва якісних та безпечних продуктів харчування, що є однією з гарантій реалізації конституційного права громадян на безпечне для здоров'я та життя довкілля³⁹.

Н. І. Титова звертає увагу на те, що термін «ґрунти» є найбільш точним для характеристики земель сільськогосподарського призначення, що означає поверхню землі, як найбільш родючого і придатного саме для використання під посіви та інші сільськогосподарські потреби, тобто як безпосередній засіб виробництва⁴⁰.

Таким чином, перелічені вище науковці розглядають ґрунт як родючу поверхню земель сільськогосподарського призначення, яка продукує продовольство.

Законодавством України передбачено й інші земельні ділянки, покриті родючим шаром ґрунту, які за цільовим призначенням не віднесено до земель сільськогосподарського призначення, але мають не менш важливе значення. Тому, незалежно від цільового призначення земельної ділянки, ґрунти, які знаходяться на інших категоріях земель, однаковою мірою підлягають правовій охороні, яка нерозривно пов'язана з дбайливим ставленням до природних ресурсів, що знаходяться в межах території України, таких як водні об'єкти, надра, ліси та інші. Адже їх правовий режим водночас визначає зміст правового регулювання відносин охорони, використання ґрунтового покриву. У цьому зв'язку значний науковий інтерес становлять дисертаційні дослідження правового регулювання щодо використання та охорони таких природних ресурсів, як землі під об'єктами рекреаційного, оздоровчого та історико-культурного призначення, природо-заповідного фонду України: А. Й. Годованюк⁴¹, О. В. Донець⁴², О. М. Ковтун⁴³ та ін.; землі водних об'єктів: І. Є. Чумаченко⁴⁴; землі лісгосподарського призначення: С. М. Шершун⁴⁵. Аналізуючи роботи зазначених авторів, які досліджують правове регулювання охорони та використання відповідного природного ресурсу, не знаходимо навіть згадки про ґрунти та їх раціональне використання. Лише Л. В. Ришкова, розглядаючи правове регулювання охорони та використання особливо цінних земель і розкриваючи їх правовий статус, аналізує правові механізми збереження та відтворення родючості ґрунтів. Підвищення родючості ґрунтів автор трактує як систему комплексних заходів, спрямованих насамперед на припинення поширення деградаційних процесів шляхом посилення державного контролю за охороною та використанням земель⁴⁶. Адже досить часто внаслідок недобросовісного користування земельною ділянкою погіршується стан земельних ресурсів, що зумовлює питання правового забезпечення охорони ґрунтового покриву від псування в результаті деградаційних процесів, забруднення та засмічення.

Неодноразово тема забруднення та засмічення порушувалась у наукових дослідженнях: Н. С. Гавриш⁴⁷, Т. К. Оверковської⁴⁸, С. В. Сидорової⁴⁹, О. В. Конишевої⁵⁰, В. В. Носіка⁵¹, Т. Г. Ковальчук⁵² та ін.

Соціально-економічна сутність використання та охорони ґрунтів висвітлюється у роботах О. А. Корчинської⁵³, Н. А. Спринчук⁵⁴, О. В. Ходаківської⁵⁵. У них наголошується, що родючість чорноземів потрібно регулярно визначати, відслідковувати у динаміці, оцінювати та охороняти. Це можливо лише за чіткої державної системи охорони родючості ґрунтів, надходження постійних інвестицій та, як зазначає Н. А. Спринчук, запровадження компенсацій за втрати від зниження родючості ґрунтів, на основі показників вартості ресурсів і робіт, необхідних для компенсації втрачених поживних речовин і гумусу⁵⁶. Адже не дарма відомий німецький вчений XIX ст. Юстус Лібіх, писав, що саме родючість ґрунтів визначає багатство й могутність країни⁵⁷.

Не менш визначальним для розвитку правового регулювання охорони і використання ґрунтів є дослідження цієї проблеми в *екологічному та аграрному праві* В. І. Андрейцева⁵⁸, І. І. Каракаша⁵⁹, В. І. Курила⁶⁰, М. В. Шульги⁶¹; *цивільному праві* О. В. Дзери⁶² щодо умов виникнення та припинення права власності на земельні ресурси; *господарському праві* І. В. Булгакова, О. М. Вінника, С. Й. Кравчука, які звертають увагу на природні ресурси як особливу категорію майна, що використовується у сфері господарювання та характеризується особливим правовим режимом, виділяють основні засади використання природних ресурсів суб'єктами господарювання, права та обов'язки останніх⁶³; у *кримінальному праві* А. М. Шульга, який наголошує на необхідності встановлення кримінальної відповідальності за забруднення та псування земель. Пояснюючи наявність конституційного припису про те, що земля є основним національним багатством, яка знаходиться під особливою охороною держави⁶⁴. У доктрині земельного права над питаннями відповідальності за порушення земельного законодавства працювали: Н. І. Титова⁶⁵, В. Л. Мунтян⁶⁶, В. В. Носік⁶⁷, Н. С. Гавриш⁶⁸, Т. К. Оверковська⁶⁹ та ін.

Вагомий внесок для наукових розробок щодо вдосконалення земельного законодавства, особливо з ґрунтоохоронних проблем, мають публікації зарубіжних вчених з питань економіко-екологічної політики щодо охорони земель, а також правові аспекти вирішення проблем родючості ґрунтів, боротьби з ерозією, використання мінеральних та органічних добрив тощо⁷⁰.

Неабияке значення мають статистичні дані, наукові дослідження інститутів Національної академії аграрних наук, серед них – Інститут агроєкології і природокористування, Інститут водних проблем і меліорації, Інститут зрошувального землеробства; Національні наукові центри: Інститут землеробства, Інститут ґрунтознавства і агрохімії та ін.⁷¹ Вагоме значення для забезпечення реалізації державою контролю за станом ґрунтів мають дані моніторингу родючості ґрунтів науково-дослідної державної установи «Інститут охорони ґрунтів України» при Міністерстві аграрної політики та продовольства України. Але відповідно до чинного законодавства, роль науково-дослідних установ зводиться лише до статистичної звітності та оцінок. Вони не впливають (і не можуть цього робити) на наявний рівень ефективного використання ґрунтів.

Таким чином, на основі викладених вище теоретичних досліджень і наукових джерел правової охорони ґрунтів можна зробити висновок, що правовий режим ґрунтів як основне національне багатство Українського народу залишається практично не дослідженим. До того ж, знаходиться на переломному етапі щодо системного погляду на теоретичні й практичні проблеми правового регулювання охорони, використання та відтворення ґрунтового покриву у зв'язку з відсутністю сучасних наукових напрацювань.

У наукових працях немає конкретної відповіді на те, в чому полягає суть особливої охорони ґрунтів з точки зору основного національного багатства. Є дискусійним положення «ґрунт – власність Українського народу». У земельно-правовій доктрині до кінця не досліджено поняття «основне», «національне» і «багатство», що свідчить про недостатньо високий рівень науково-методологічного розуміння та практичного застосування.

У цьому зв'язку існує необхідність у визначенні основних напрямів та можливостей становлення наукової доктрини земельного права, розвитку подальших наукових пошуків з урахуванням сучасних державних перетворень у сфері охорони ґрунтового покриву як основного національного багатства Українського народу, що продукує продовольство, годує армію та всю країну, є економічним рушієм розвитку держави, створюючи валовий внутрішній продукт.

¹ Носік В. В. Право власності на землю за Конституцією України / В. В. Носік // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2004. – № 11. – С. 49.

² Гуревський В. К. Право приватної власності громадян України на землі сільськогосподарського призначення / В. К. Гуревський. – Одеса: АстроПринт, 2000. – 136 с.

³ Вівчаренко О. А. Правова охорона земель в Україні: моногр. / О. А. Вівчаренко. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 336 с.

⁴ Носік В. В. Право власності на землю Українського народу: моногр. / В. В. Носік. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.

⁵ Заставська Л. П. Право власності на землю в Україні (розвиток та основні риси): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право» / Л. П. Заставська. – К., 2003. – 20 с.

⁶ Яніцький В. П. Порядок набуття права власності на земельну ділянку в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право» / В. П. Яніцький. – К., 2007. – 20 с.

⁷ Мироненко І. В. Зміст та межі здійснення права приватної власності на землю в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право» / І. В. Мироненко. – К., 2008. – 20 с.

⁸ Настіна О. І. Право державної власності на землю в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. науки: спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право» / О. І. Настіна. – К., 2008. – 20 с.

⁹ Бусуйок Д. В. Правове регулювання обмежень прав на землю в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право» / Д. В. Бусуйок. – К., 2005. – 20 с.

¹⁰ Бондар О. Г. Земля як об'єкт права власності за земельним законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право» / О. Г. Бондар. – К., 2005. – 20 с.

¹¹ Луначенко А. В. Правовий режим земель сільськогосподарського призначення, які належать громадянам на праві власності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право» / А. В. Луначенко. – К., 2002. – 16 с.

¹² Дремлюга К. О. Підстави набуття прав на землю громадянами України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право» / К. О. Дремлюга. – К., 2010. – 21 с.

¹³ Андрейцев В. І. Правовий режим землі як основного національного багатства (Коментар до ч. 1 ст. 1 Земельного кодексу України) / В. І. Андрейцев // Законодавство України. Наук.-практ. коментарі. – 2002. – № 4. – С. 15–26.

¹⁴ Мунтян В. Л. Деякі актуальні проблеми правового регулювання земельних відносин в Україні / В. Л. Мунтян // Что делать? Дайджест левой оппозиции. – 2011. – № 7–8. – С. 77–81.

¹⁵ Кулинич П. Ф. Охорона землі як основного національного багатства: конституційний аспект / П. Ф. Кулинич // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 1. – С. 235–239.

¹⁶ Носік В. В. Право власності на землю Українського народу: моногр. / В. В. Носік. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – С. 53–54.

¹⁷ Кулинич П. Ф. Вказана праця. – С. 238.

¹⁸ Ришкова Л. В. Правове регулювання охорони та використання особливо цінних земель: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право» / Л. В. Ришкова. – Х., 2010. – С. 35.

¹⁹ Юрченко К. Г. Щодо системних наслідків тимчасової окупації Криму в економічній сфері. Аналітична записка / К. Г. Юрченко, Я. А. Жаліло // Сайт Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1535/> (дата звернення 16.04.2016).

²⁰ Карпенко О. Хліб із гарячої зони / Олександр Карпенко // Сільські вісті. – 2016. – № 47. – 13 травня. – С. 4.

²¹ Сидор В. Д. Правовий режим земель в земельному законодавстві України / В. Д. Сидор // Адвокат. – 2010. – № 8 (119). – С. 27–31.

- ²² Санніков Д. В. До питання визначення сутності особливої охорони земель / Д. В. Санніков // Актуальні проблеми юридичної науки, Чотирнадцяті осінні юридичні читання: зб. матеріалів Міжнародної наук. конф. (м. Хмельницький, 23–24 жовтня 2015 р.) [у 2-х ч.]. – Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2015. – Ч. 2. – 208 с. – С. 46.
- ²³ Андрейцев В. І. Вказана праця. – С. 16.
- ²⁴ Андрейцев В. І. Земельне право і законодавство суверенної України (актуальні проблеми практичної теорії) / В. І. Андрейцев. – К. : Знання, 2005. – С. 157.
- ²⁵ Кулинич П. Ф. Правові проблеми охорони і використання земель сільськогосподарського призначення України : моногр. / П. Ф. Кулинич. – К. : Логос, 2011. – С. 6.
- ²⁶ Там само. – С. 17.
- ²⁷ Ковальчук Т. Г. Поняття та особливості правового режиму земель сільськогосподарського призначення / Т. Г. Ковальчук // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2005. – Вип. 63–64. – С. 32–37.
- ²⁸ Гавриш Н. С. Відповідальність за забруднення та засмічення ґрунтів в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право» / Н. С. Гавриш. – К., 2001. – 174 с.
- ²⁹ Титова Н. І. Землі сільськогосподарського призначення: права громадян України : наук.-практ. посіб. / Н. І. Титова. – Л. : ПАІС, 2005. – 368 с.
- ³⁰ Правові засади інноваційного розвитку в сільському господарстві України : моногр. / кол. авторів; за ред. В. І. Семчика. – К. : Вид-во «Юридична думка», 2010. – 456 с.
- ³¹ Хом'яченко С. І. Правове забезпечення контролю за використанням та охороною земель в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право» / С. І. Хом'яченко. – К., 2004. – 19 с.
- ³² Оверковська Т. К. Правові засади охорони земель від забруднення та псування в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право» / Т. К. Оверковська. – К., 2008. – 20 с.
- ³³ Ситник В. О. Правове регулювання меліорації в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право» / В. О. Ситник. – Х., 1996. – 23 с.
- ³⁴ Дейнега М. А. Правове регулювання меліорації земель сільськогосподарського призначення в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право» / М. А. Дейнега. – К., 2012. – 19 с.
- ³⁵ Кулинич П. Ф. Вказана праця. – С. 484.
- ³⁶ Гавриш Н. С. Відповідальність за забруднення та засмічення ґрунтів в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право» / Н. С. Гавриш. – К., 2001. – С. 21.
- ³⁷ Правові засади інноваційного розвитку в сільському господарстві України : моногр. / кол. авт. ; за ред. В. І. Семчика. – К. : Юридична думка, 2010. – С. 118–123.
- ³⁸ Гуревський В. К. Право приватної власності громадян України на землі сільськогосподарського призначення / В. К. Гуревський. – Одеса: АстроПринт, 2000. – С. 41.
- ³⁹ Ковальчук Т. Г. Поняття та особливості правового режиму земель сільськогосподарського призначення / Т. Г. Ковальчук // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2005. – Вип. 63–64. – С. 32–37.
- ⁴⁰ Титова Н. І. Відповідальність за порушення законодавства про охорону природи / Н. І. Титова. – Л. : Вид-во Львів. ун-ту, 1973. – С. 10.
- ⁴¹ Годованюк А. Й. Правовий режим земель природно-заповідного фонду : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право» / А. Й. Годованюк. – К., 2006. – 20 с.
- ⁴² Донець О. В. Правовий режим земель історико-культурного призначення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право» / О. В. Донець. – Х., 2010. – 20 с.
- ⁴³ Ковтун О. М. Правові аспекти охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 / О. М. Ковтун. – К., 2008. – 16 с.
- ⁴⁴ Чумаченко І. Є. Правове регулювання державного контролю за використанням та охороною водних об'єктів в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право» / І. Є. Чумаченко. – К., 2012 – 20 с.
- ⁴⁵ Шершун С. М. Еколого-правове регулювання лісокористування в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право» / С. М. Шершун. – К., 2005 – 20 с.
- ⁴⁶ Ришкова Л. В. Вказана праця. – С. 114.
- ⁴⁷ Гавриш Н. С. Правова охорона ґрунтів в Україні / Н. С. Гавриш. – Одеса : Одеська нац. юрид. академія, 2008. – 228 с.
- ⁴⁸ Оверковська Т. К. Вказана праця. – 20 с.
- ⁴⁹ Сидорова С. В. Правове забезпечення підвищення родючості ґрунтів : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право» / С. В. Сидорова. – Х., 2012. – 20 с.
- ⁵⁰ Конишева О. В. Правове забезпечення запобігання деградації земель сільськогосподарського призначення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право» / О. В. Конишева. – Х., 2002. – 20 с.
- ⁵¹ Носік В. В. Вказана праця. – 544 с.
- ⁵² Ковальчук Т. Г. Правові аспекти ґрунтозахисних гарантій охорони земель / Т. Г. Ковальчук // Вісник Київського нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка: Юридичні науки. – 2004. – Вип. 56–59. – С. 112–116.
- ⁵³ Корчинська О. А. Родючість ґрунтів: соціально-економічна та екологічна сутність : моногр. / О. А. Корчинська. – К. : ННЦ ІАЕ, 2008. – 238 с.
- ⁵⁴ Спринчук Н. А. Особливості сучасного розвитку системи охорони родючості ґрунтів / Н. А. Спринчук // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2009. – № 1. – С. 325–329.
- ⁵⁵ Ходаківська О. В. Земельні відносини у сільському господарстві: регіональний вимір : моногр. / О. В. Ходаківська, Н. І. Бурлака. – К. : ННЦ ІАЕ, 2012. – 242 с.
- ⁵⁶ Спринчук Н. А. Інвестиційне забезпечення розвитку системи охорони родючості ґрунтів : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.03 / Н. А. Спринчук – К., 2011. – С. 16.

⁵⁷ Корчинська О. А. Вказана праця. – С. 3.

⁵⁸ Андрейцев В. І. Конституційно-правові засади національної екологічної безпеки / В. І. Андрейцев // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2001. – Вип. 41. – С. 5–20.

⁵⁹ Каракаш І. І. Правове регулювання аграрно-земельних і природоресурсово-екологічних відносин : сб. избранных статей, докладов и рецензий (1997–2007) / И. И. Каракаш. – Одеса : Фенікс, 2007. – 430 с.

⁶⁰ Єрмоленко В. М. Правове забезпечення охорони та раціонального використання земельних ресурсів : навч. посіб. / В. М. Єрмоленко, В. І. Курило, Т. С. Кирилук ; за заг. ред. В. І. Курила. – К. : Магістр – XXI сторіччя, 2007. – 248 с.

⁶¹ Шульга М. В. Актуальні проблеми правового регулювання земельних відносин в сучасних умовах : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право» / М. В. Шульга – Х., 1998. – 37 с.

⁶² Дзера О. В. Розвиток права власності громадян в Україні / О. В. Дзера. – К. : Вентурі, 1996. – 272 с.

⁶³ Вінник О. М. Господарське право : курс лекцій / О. М. Вінник. – К. : Атіка, 2004. – С. 173.

⁶⁴ Шульга А. М. Кримінально-правова охорона земель від забруднення або псування : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право, кримінологія; кримінально-виконавче право» / А. М. Шульга. – Х., 2004. – С. 89.

⁶⁵ Титова Н. І. Землі сільськогосподарського призначення: права громадян України : наук.-практ. посіб. / Н. І. Титова. – Л. : ПАІС, 2005. – 368 с.

⁶⁶ Мунтян В. Л. Вказана праця. – С. 77–81.

⁶⁷ Балюк Г. І. Земельне право України : підруч. / Г. І. Балюк, Т. О. Коваленко, В. В. Носік та ін.; за ред. В. В. Носіка. – К. : Вид.-поліграф. центр «Київський Університет», 2008. – 511 с.

⁶⁸ Гавриш Н. С. Вказана праця. – 228 с.

⁶⁹ Оверковська Т. К. Вказана праця.

⁷⁰ Мамаев Г. Г. Борьба с эрозией почв в США / Г. Г. Мамаев. – М., 1992. – 32 с.; Геннадиев А. Н. Почвоохранные положения в законах о фермерстве США / А. Н. Геннадиев // Почвоведение. – 1999. – № 9. – С. 1114–1149; Самойлов Д. Экономико-экологические аспекты государственной политики по охране земель в США : / Д. Самойлов // Международный сельскохозяйственный журнал. – 1998. – № 4. – С. 3–6.

⁷¹ Сайт Національної академії аграрних наук : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uaan.gov.ua/ustanovy/all> (дата звернення 16.06.2016).

Резюме

Родік О. О. Правова охорона ґрунтів у доктрині земельного права України.

У статті розглянуто напрями доктринальних досліджень у сфері правової охорони ґрунтів у період становлення української незалежності. Акцентується увага на нерозривному зв'язку правової охорони ґрунтів з більш широким колом питань, таких як реалізація конституційних засад права власності на землю, правовий захист сільськогосподарських земель, правове регулювання використання й охорони інших природних ресурсів тощо. Аналізуються проблеми правового дослідження у зазначеній сфері та запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: ґрунт, правова охорона ґрунтів, національне багатство, власність Українського народу, сільськогосподарські землі.

Резюме

Rodik O. O. Pravovaya ohrana pochv v doktrine zemelnogo prava Ukrainy.

В статье рассмотрены направления доктринальных исследований в области правовой охраны почв в период становления украинской независимости. Акцентируется внимание на неразрывной связи правовой охраны почв с более широким кругом вопросов, таких как реализация конституционных принципов права собственности на землю, правовая защита сельскохозяйственных земель, правовое регулирование использования и охраны других природных ресурсов. Анализируются проблемы правового исследования в указанной сфере, предложены пути их решения.

Ключевые слова: почва, правовая охрана почв, национальное богатство, собственность Украинского народа, сельскохозяйственные земли.

Summary

Rodik O. Legal protection of soil in the land legislation of Ukraine.

The article runs about the directions of research in the field of legal protection of soil in the period of forming Ukrainian independence. The author underlines the connection of legal protection of soil with a wider range of questions such as realization of constitutional basis for land propriety right, legal protection of agricultural land and other natural resources etc. The problems of legal research in the field are analyzed and the ways of their solution are suggested.

Key words: soil, legal protection of soil, national wealth, propriety of Ukrainian population, agricultural land.